

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 6 Issue 4, p. 31-39, July 2014

Babür İmparatorluğu'nun Kuruluş Safhasında Şah İsmail ile Babür İttifakı

Alliance of Shah Ismail and Babur during the Early Stage of the Mughal Empire

Arş. Gör. Eralp Erdoğan
Ankara Üniversitesi - Ankara

Öz: Bu makale Babür İmparatorluğu'nun 1526 yılında kuruluşundan önce Babür'ün Horasan'da Özbek Şeybani Han'a karşı Şah İsmail ile girdiği ittifakı ve bu ittifakın başarısız olmasının sebeplerini inceleyerek bu başarısızlıklar sonucu Horasan'ı elde edemeyen Babür'ün Hindistan'a yönelerek devletini Hindistan'da kurduğunu tespit etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Babür, Safevi, Şah İsmail, Kızılbaş, Necm Sani

Abstract: This article examines the causes of a failed alliance between the founder of Safevid Empire and Babur, who later founded the Mughal Empire in 1526, against the Uzbek Şeybani Han in Khorasan and presents that the failure of the alliance forced Babur to give up on Khorasan and move to India to found his state.

Keywords: Safavids, Babur, Shah Ismail, Qizilbash, Necm Sani

Giriş

Safeviler ve Babürlüler arasındaki ilk ilişkiler Safevi sultanı Şah İsmail ile Babürlüler devletinin kurucusu Babür Şah tarafından kurulmuştur. Bu ilişkilerin mahiyetine değinmeden evvel Türk tarihi açısından önemli iki şahsiyet olan Şah İsmail ve Babür'ü birbirine yakınlaştıran olayların öncesine göz atmamızda yarar vardır.

Timur öldükten sonra devleti taht kavgalarına sahne olmuştu. Ebu Sait dönemine kadar kısmen yapısını koruyabilen devlet 1469'da Akkoyunlu Uzun Hasan'ın Ebu Said'i öldürmesiyle bir daha Timur ahfadından birinin elinde toplanmamak üzere dağılmıştır. Buna göre; Semerkant'ı Sultan Ahmet Mirza, Hisar ve Bedehşan'ı Sultan Mahmut Mirza, Fergana'yı Ömer Şeyh Mirza, Kabil'i Uluğ Bey Mirza, Herat'ı ise Sultan Hüseyin Baykara yönetmekteydi.¹

Emir Timur'un beşinci göbekten torunu olan Babür, babası Ömer Şeyh Mirza'nın ölümü üzerine 1494 yılında Fergana'da tahta çıkmıştır. İlk zamanlar Horasan hâkimiyeti için kendi akrabaları ile mücadeleye girmiş ancak Özbek hükümdarı Şeybani Han Horasan'a göz dikince mücadelesi ona karşı devam etmiştir. Şeybani Han, 1507 yılında Timurluların son hükümdarı olan Hüseyin Baykara'yı Badgis yakınlarında yenilgiye uğratarak Horasan'ı ele geçirmiş ve Timurlu hâkimiyetine son vermişti.² Timur hanedanını artık sadece Babür temsil ediyordu. Zira Kabil'deki hükümlerine devam etmekteydi. Babür, Özbek hükümdarı Şeybani Han'a karşı Ser-i Pul'da yenilgiye uğradıktan sonra 1504 yılında Kabil'i kuşatmış ve ele geçirmişti. Şeybani Han'ın atalarının topraklarını ele geçirmesini bir türlü kabullenemeyen Babür,

¹ Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, c. II, Ankara, 1987, s. 7.

² İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, Ankara, 2000, s. 105.

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

Timurlular devletini yeniden canlandırmak için Kabil'de güç toplamak niyetindeydi. Ancak Şeybani Han ile mücadele edebilecek gücü yoktu.

Bu arada Şah İsmail'in hâkimiyet alanı hızla genişlemekteydi. Şah İsmail'in gözü Horasan'da iken Şeybani Han da Şah İsmail'in topraklarını ele geçirme arzusunda idi. Aradaki çekişme öyle belirgindi ki Şeybani Han, Şah İsmail'in taktığı kızıl taca karşılık yeşil sarık takmıştı ve bu yüzden ona "Yeşilbaş" denilmekteydi.³ Kendisini Sünniliğin savunucusu olarak gören Şeybani Han, Şii olan Şah İsmail'e Sünniliğe dönmesi için çağrıda bulundu.⁴ Arada gelip giden birkaç tehditvari mektuptan sonra Şeybani Han, Kirman ve Yezd'e akın yapıp katliamlarda bulundu. Bunun üzerine Şah İsmail büyük bir ordu ile Şeybani Han'ın üzerine yürüdü. Şeybani Han'ın Merv'e çekildiğini haber alan Şah ordusunu oraya gönderdi. Yapılan savaş sonucu Özbekler büyük bir mağlubiyete uğradılar ve Babür'ün düşmanı Şeybani Han, bu savaşta öldürülerek kafatasından Şah İsmail'e içki kadehi yapıldı.⁵

Babür ve Şah İsmail Arasındaki İttifaklar ve Gelişimi

Babür hatıratında "Şah İsmail, Merv'de Şeybani Han'ı ele geçirdiği zaman Kunduz'a geçmiştim"⁶ diye yazarak bu olayı nasıl duyduğunu nakleder. Horasan üzerinde Şeybani Han ile mücadeleye giren ve Horasan toprakları üzerinde hak iddia eden Babür için bu savaş kaçırılmayacak bir fırsattı. Kaybettiği toprakları yeniden kazanabilme ümidiyle Hisar üzerine yürüdü. Ancak orada halen güçlü bir Özbek ordusunun varlığını görünce kendisine müttefik bulmak için savaşmadan Kunduz'a döndü.⁷ Babür Kunduz'da iken Şah İsmail, zengin hediyelerle dolu bir elçilik heyetini ona gönderdi. Bu heyetin içinde Babür'ün kız kardeşi Hanzade Begüm de vardı.⁸ Hanzade Begüm Şeybani Han'ın eşi idi. Şeybani Han, kardeşi ile bir olup kendisine suikast düzenleyeceği korkusuyla onu boşamış ve Seyid Hadi isimli biri ile evlendirmişti. Seyid Hadi, Merv savaşında öldürülünce Hanzade Begüm, Şah İsmail'in eline geçmiş ve jest olarak Babür'e gönderilmişti.⁹ Bu duruma çok sevinen Babür teşekkür etmek için Mirza Han'ı hediyelerle Şah İsmail'e göndermiş ve "kadim düşman olan Özbeklerin yenilmesi sizin ve bizim yararımızdır." diye bir mektup yazmıştı.¹⁰

Böylece Şah İsmail ile Babür arasındaki ilk diplomatik temas sağlanmıştır. Ancak bu ilk temas Alem Ara-yı Şah İsmail' de farklı bir biçimde anlatılmaktadır. Esere göre;

Şeybani Han'ın Merv savaşında öldürüldüğünü duyan amcası oğlu Üveys Mirza, Babür'e gitti ve Şah İsmail'i tebrik için neden hala ona gitmediğini sordu. Babür kendisine yeterince ilgi gösterilmeyeceğinden korktuğunu söyledi. Üveys Mirza 'O halde önce ben gideyim eğer iyi bir şekilde ağırlanırsam sana haber veririm öyle gelirsiniz' dedi ve Kabil'den yola çıkıp Merv'e geldi.¹¹ Emir

³ Faruk Sümer, *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara, 1999, s. 31.

⁴ L. Bouvat, "Şeybani Han", *İslam Ansiklopedisi*, MEB, İstanbul, 1979, c. XI, s. 455.

⁵ Detaylı bilgi için bkz; Gülay Karadağ Çınar, "İki Büyük Türk Hakanı Şah İsmail ve Şeybani Han Arasındaki Söz Düşellosu", *History Studies*, Volume 3/2, 2011, s. 75-87.

⁶ Gazi Zahirüddin Babur, *Vekayi-Babur'un Hâtıratı*, Çev: Reşit Rahmeti Arat, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, c.II, s. 221.

⁷ Rushbrook Williams, *An Empire Builder of The Sixteenth Century*, 1890, s.102.

⁸ Ebul Fazl Mübarek, *Ekbername Tarih-i Gurkaniyan-ı Hind*, Neşr; Gulam Rıza Tabatabai Mecc, Tahran, 1385/2006, c. I, s. 136.

⁹ Mirza Haydar Duğlat, *Tarih-i Reşidi*, Çev; Osman Karatay, İstanbul, 2006, s. 412.

¹⁰ Kadı Ahmed Tetevi-Asaf Han Kazvinî, *Tarih-i Elfi*, Neşr; Gulam Rıza Tabatabai Mecc, Tahran 1381/2003, c. VI, s. 5507; Babür, hatıratında bu konuya şöyle değinmektedir; "Hanzade Begüm, Muhammed Şeybani Han'ın eline düşmüştü...Şah İsmail, Özbeği Merv'de mağlup ettiği zaman Hanzade Begüm orada idi. Benim yüzümden iyi muamele edip gönderdiler. Kunduz'da gelip bana iltihak ettiler. Birbirimizi görmeyeli on sene olmuştu." Bkz. Gazi Zahirüddin Babur, *Vekayi*, c.I, s. 8.

¹¹ Anonim, *Alem-Ara-yı Şah İsmail*, Neş; Asgar Muntezir Sahib, Tahran 2005, s. 388.

JHS
32

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

Necm Sani onu şahın yanına götürdü. Şah, Babür'ü sorunca Üveys Mirza birkaç gün sonra onun da şahın huzuruna geleceğini söyledi. Kızılbaş tacını getirdiler ve Üveys Mirza'nın kafasına taktılar. Üveys Mirza, Babür'e haber göndererek gelmesini istedi. Babür Merv'e doğru yola çıktı. Onu Necm Sani karşıladı. Daha sonra şahın huzuruna çıktı. Ertesi gün bir meclis düzenlendi. Şah, Kızılbaş tacını alarak Babür'ün kafasına taktı. Zira Üveys Mirza bundan Babür'e bahsetmişti ve o da 'devlet tacını neden başıma takmayayım ki emir padişahındır' diyerek kabul etmişti. Şah bunun üzerine çok mutlu oldu ve 'İnşallah Türkistan'ı Semerkant ile size vereceğim' dedi.¹²

Babür ile Şah İsmail'in Alem Ara-yı Şah İsmail' de anlatıldığı gibi yüz yüze görüştüğüne dair başka bir kanıt rastlamadık. Dolayısı ile elçilik heyeti vasıtası ile görüşmüş olması daha olasıdır. Şah İsmail bu elçilik heyetini büyük bir ihtişam ile karşılamış ve Babür'e "Türkistan'da elde ettiğimiz tüm yerlerin hâkimi sen olacaksın" diye haber göndermiştir. Babür bunun üzerine Hisar üzerine yürümüş ve buranın valileri Hamza ve Mehdi Sultan'ı öldürerek Hisar'ı ele geçirmiştir. Daha sonra şaha elçi göndererek Hisar'ı fethettiğini haber vermiş ve kalan yerleri alabilmek için şahtan askeri yardım istemiştir. Bunun karşılığında ise şah adına hutbe okutup sikke bastıracağını taahhüt etmiştir.¹³ Böylece Babür, şahın vassal'ı olmayı kabul ederek kendisine miras kaldığını düşündüğü topraklara sahip olacak, Şah İsmail ise Babür ile Şiiliği tüm Horasan'a yayacaktı.

Şah İsmail, Babür'ün isteğine olumlu yanıt vererek Sufi oğlu Ahmet Bey Ustaclu ve Şahruh Bey Afşar ile beş bin Kızılbaş'ı¹⁴ Belh'e gönderdi. Orada şahın komutanlarından Bayram Bey ile buluşarak Babür'e yardım için hazırlandılar. Babür de Belh'e gelerek Safevi ordusu ile birleşti ve Horasan'ın fethi için yola çıktı. Ceyhun nehrini geçerek Şurkan'a doğru hareket ettiler. Şurkan ve yol üzerindeki birkaç köyü ele geçirdikten sonra Semerkant'a yöneltiler. Bunu duyan Ubeydullah Han, Timur Han ve Canibeg Sultan 60 bin kişi ile Semerkant'ı savunmak için şehrin dışında ordugâh kurdu. Yapılan savaş sonucu Babür ve Safevi kuvvetleri Semerkant'ı ele geçirdiler. Bu savaş esnasında Babür'ün askerleri Kızılbaşların kendilerine değer vermediklerini savunarak ilk başta savaşa girmemişlerdir. Daha sonra Babür'ün bizzat savaşa girmesi ile onun peşinden savaş meydanına inmişlerdir.¹⁵

Savaş sonucunda Ubeydullah Han, Timur Han ve Canibeg Sultan kaçarken, Babür ve Safevi birlikleri Semerkant'a girdiler. Şehir halkı Babür'ün gelmesinden çok hoşnuttu. Şehrin eşrafı Babür'ü karşılamaya çıkarken halk şehrin sokaklarını ve çarşılarını süslemek ile meşguldü. Böylece Babür büyük bir tantana ve ihtişam ile şehre girdi. Ancak Babür, Şah İsmail'e vermiş olduğu sözü hatırlayınca onun adına hutbe okutup Kızılbaş elbisesini üzerine giydi.¹⁶ Ayrıca onun adına sikke bastırarak ahaliye; "Ey Semerkantlılar bilin ki ben şahın buradaki vekili ve temsilcisiyim" diye seslendi ve ardından şahın fermanını okuttu.¹⁷

¹² Alem-Ara-yı Şah İsmail, s. 391.

¹³ Emir Sadreddin İbrahim Emini Herevi, *Fütühat-ı Şahi*, Neşr; Mehmet Rıza Nasırı, Tahran, 1383/2004, s. 373; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenüt Tevarih (Şah İsmail tarihi)*, Çev; Cevat Cevan, Ankara, 2004, s. 156; Mirza Bey Cünabadi, *Ravzatü's-Safeviye*, Neşr. Gulamrıza Tabatabaî-mecd, Tahran 1378/2000, s. 257; Mehmed Yusuf Vale İsfehani, *Holdberin*, Neşr. Mir Haşim Muhaddes, Tahran, 1372, s.209.

¹⁴ Kızılbaş terimi Safevi askerlerine verilen bir isimdir. Onlar başlarına kırmızı bir külah takarlardı ve taktıkları külahlarda 12 imamı simgeleyen 12 adet dilim bulunmaktaydı. Osmanlılar bu terimi onları aşağılamak için kullanırken Kızılbaşlar için bu isim övünç kaynağıydı. (Detaylı bilgi için Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, "Kızıl-baş", *İslam Ansiklopedisi*, MEB, İstanbul, 1993, c. VI, s. 789-795).

¹⁵ Alem-Ara-yı Şah İsmail, s. 402-403.

¹⁶ Mirza Haydar Duğlat, *age*, s. 419-420; Herevi, *age*, s. 373; İskender Bey Münşî, *Tarih-i Alem-Ara-yı Abbasi*, Neşr; İrec Afşar, Tahran, 1387, c. I, s. 40.

¹⁷ Alem-Ara-yı Şah İsmail, s. 404.

JHS

33

History
StudiesVolume 6
Issue 4
July
2014

Kaynaklarda sikkelerin Şah İsmail adına bastırıldığı söylenmektedir ancak British Museum para koleksiyonları arasında bulunan gümüş sikkenin bir yanında “La İlahe İllallah Muhammedün Resulullah Ali Veliyullah” diğer yanında ise on iki Şii imam ile birlikte Sultan Babür’ün adı yazmaktadır.¹⁸ Bu konu hakkında araştırma yapan Riyazul İslam, Babür adına basılan gümüş sikkelerin yanı sıra altın bir sikkenin de Şah İsmail’in adına bastırıldığını söylese de şu ana kadar böyle bir sikke bulunamamıştır.¹⁹ Sikkelerin az basılmış olması Babür’ün Şiiliği uzun süre benimsemeyeceğinin göstergesi olabilir.²⁰ Ancak ortada bir gerçek vardı ki bu durum Sünni olan Semerkant halkı için beklenmedik bir şeydi. Semerkantlılar Babür’ün zamanla şaha karşı isyan edip Sünniliğe geri döneceğini ümit ediyorlardı. Kızılbaşların desteğine ihtiyaç duyan Babür, halkın bu beklentilerini boşa çıkardı. Halk artık Babür’e karşı saygı duymuyor ve ondan nefret ediyordu.²¹ Bu durumdan rahatsız olan Babür, Safevi kuvvetlerini bir an önce geri göndermek için uğraştı ve biraz daha kalmalarının yararlı olacağını söyleyen Safevi kuvvetlerini dinlemeyerek hediyelerle geri gönderdi. Babür’ün bu davranışının altında biran önce Şah İsmail’in etkisinden kurtulup halkın isteklerine göre bir yönetim sergileme isteği yatmaktaydı. Bunu elbette Safevi askerleri de sezmişti. Şah İsmail kışlakta iken Eşik Ağası Mehmet Han, Babür’ün bu tavırlarını rapor etti ve Babür’ün kibre kapılarak isyan etme düşüncesinde olduğunu bildirdi. Bunun üzerine Şah İsmail, Emir Necm Sani komutasında bir orduyu Babür’ü uyarması için Semerkant’a gönderdi.²²

Semerkant alındıktan sonra Şadıman kalesi, Hottalan ve Bedeşan, Han Mirza’ya verilmiş diğer bölgelere de vali gönderilerek Babür’ün Horasandaki hâkimiyeti sağlamıştı.²³ Safevi ordusunun çekildiğini haber alan Ubeydullah Han fırsatı kaçırmayarak beş bin kişi ile Buhara’ya saldırdı. Babür bunu duyunca Ubeydullah Han’ın üzerine giderek onu tekrar Buhara’dan püskürttü ve kaçan Ubeydullah Han’ın peşine düştü. Uzun bir takipten sonra meydana gelen çatışma sonucu Babür yenilerek Buhara’ya kaçtı.²⁴ Buhara’dan sonra Semerkant’a yöneldi ancak oranın da elinden çıkacağını anlayarak ailesiyle Şadıman Kalesi’ne gitti. Kaleyi sağlamlaştırdıktan sonra yakınlarından birini yardım bulması amacıyla Belh’e gönderdi.²⁵

Emir Necm Sani bu haberi duyunca 12 bin atlı askeri ile Herat’a doğru hareket etti. Orada hazırlık yaptıktan sonra Belh’e gitti ve 20 gün Belh’te kaldı. Bu sırada Babür’e destek olacağını bildirmek için Emir Gıyaseddin Mehmet bin Emir Yusuf’u Şadıman kalesine gönderdi. Babür’e haber iletilince Emir Necm Sani ile Demir Kapı’da buluştu. Böylece Safeviler ile Babür arasında yeniden ittifak kurulmuş oldu.²⁶

Necm Sani ile Babür’ün ittifakını duyan Özbekler, kaleleri muhkem hale getirip yiyecek depoladılar. Müttefikler ilk olarak Daver kalesini fethettiler ve kale’nin anahtarını Han Mirza’ya verdiler. Ardından Karşı kalesine doğru hareket ettiler. Buranın hâkimi olan Şeyhem Mirza üç gün boyunca direnmiş ama kalenin alınmasına engel olamamıştır. Kaleyi zorla ele

¹⁸ Stanley, Lane Poole, *The Coins of The Moghul Emperors of Hindustan in The British Museum*, London, 1892, s. 5 ; Hikmet, Bayur, *age*, s. 15 (1. dipnot açıklama).

¹⁹ Riyazul İslam, *İndo-Persian Relations*, Tahran, 1970, s. 193.

²⁰ Abbaskulu, Gaffari Ferd, “Revabet-i Şah İsmail-i Evvel Safevi ba Zahiraddin Muhammed Babür”, *Mecelle-i Tarih-i Revabet-i Harici*, sayı: 37, 1387, s. 73.

²¹ Mirza Haydar Duğlat, *age*, s. 420.

²² Cünabadi, *age*, s. 255; Gıyaseddin b. Himameddin Hondmir, *Tarih-i Habibü’s-Siyer ve fi Ahbar-ı Efrad-ı Beşer*, Neşr. Celaeddin Humaî,-Dr.Muhammed Debirsiyakî, Tahran 2001, c.IV, s. 522; Abbaskulu, *age*, s. 74; İsfehani, *age*, s. 210; Şerefhani Bitlisî, *Şerefname*, Çev. Osman Aslanoğlu, Nübihar Yayınları, İstanbul 2011, c. 2, s. 140.

²³ İsfehani, *age*, s. 210; Cünabadi, *age*, s. 258.

²⁴ *Alem-Ara-yı Şah İsmail*, s. 406-409.

²⁵ Hasan-ı Rumlu, *age*, s. 160.

²⁶ Cünabadi, *age*, s. 258-259 ; Himameddin Hondmir, *age*, s.526.

JHS
34

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

geçiren Kızılbaşlar kaleye girdikten sonra Emir Necm Sani halkın katledilmesini emretmişti. Babür, Çağatay kabilesinden olan kişilerin kanlarının akıtılmaması için ricada bulunmuş olsa da bu isteği reddedilmiştir. Emir Necm Sani sadece Sünni olanları katletmemiş bir Mescide sığınan Şii'leri de affetmeyerek öldürtmüştür. Bu olay Tarih-i Şah İsmail ve Şah Tahmasb-ı Safevî' de şöyle anlatılmaktadır;

Kızılbaş askerleri Emir Necm'in işareti ile intikam kılıçlarını çektiler ve katliamla meşgul oldular. Bu vilayetin seyitleri, eşleri ve çocukları ile mescide sığındı. Birini Emir Muhammed bin Emir Yusuf'un yanına gönderdiler ve 'Biz peygamber soyundanız ve Murtazavi silsilesine mensubuz. Kızılbaşların da Murtazaviye silsilesini sevdiği kesindir. Bu yüzden Emir Necm'e rica edin bizi katliamdan korusun' dediler. Emir Muhammed bunun üzerine Emir Necm'in yanına geldi ve seyitlerin isteğini bildirerek kanlarının dökülmemesini rica etti. Bu ricadan sonra haddini bilmeyen bir köylü ona şunu söyledi; 'Gaziler bir yeri ele geçirdiği zaman seyit olup olmadığına bakmadan küçük büyük herkesi öldürüyor'. Kızılbaşlar bu cahilce söylenmiş lafı duyduktan sonra kılıçlarını çekerek mescide girdiler ve buraya sığınan tüm seyit, kadın ve çocukları katlettiler.²⁷

Cengiz Han'ın katliamlarına benzetilen bu olay ile çocuk-yaşlı, kadın-erkek, Sünni-Şii demeden yaklaşık on beş bin kişi öldürülmüştü.²⁸ Ubeydullah Han'ın bu katliamı öğrendiğinde ağladığı nakledilirken Babür'ün de bu katliamdan ötürü aşırı rahatsızlık duyduğu anlaşılmaktadır. Hurşah bin Kubad el Hüseyni, Babür'ün bu katliamdan sonra yaptığı ittifaktan pişman olduğunu ama geri dönemediğini yazar.²⁹

Karşı kalesi alındıktan sonra ittifak kuvvetleri Buhara'ya yöneldi. Şehrin büyükleri Buhara'yı Necm Sani'ye teslim ettiler. Necm Sani de şehre girerek Şah İsmail adına hutbe okuttu ve sikke bastırılmasını emretti. 40 gün Buhara'da kaldıktan sonra Semerkant'a doğru hareket ettiler. Ordunun Bayram Han komutasındaki öncü kuvveti yol üstündeki Kula ve Uzun Sakal kalelerini ele geçirerek Semerkant'a gitti. O sırada Semerkant'ta bulunan Ubeydullah Han şehirden kaçma taraftarı olmasına rağmen Timur Han Kızılbaşların arasından kaçan Fulad Sultan'a haremینی emanet ederek on iki bin Özbek askeri ile Bayram Han'ı karşılamaya çıktı. Yapılan savaş sonucu Timur Han ve ordusu yenilmiş ve Timur Han'ın ayağı atın altında kalarak kırılmıştır. Savaştan kaçarak kurtulan dört bin Özbek askeri Semerkant'a geri dönerek Ubeydullah Han'a rapor vermiş, bunun üzerine Ubeydullah Han kendi ailesi ve ordusuyla Semerkant'tan kaçarak çöle doğru gitmiştir. Bayram Han ise Necm Sani'ye kazandığı zaferi haber vermiş ve karşılığında hediyeler gönderilerek mükâfatlandırılmıştı. Necm Sani Semerkant'a gelişi esnasında Bayram Han ve Semerkant ahalisi tarafından karşılanarak Semerkant'a girdi. Emir Timur mescidine giderek burada da Şah İsmail adına hutbe okutup sikke basımı için emir verdi. Babür ile Necm Sani iyi geçinmeye çalışsalar da aslında birbirlerini sevmiyorlardı. Babür bu yüzden fethedilen bu yerlerin kendisine bırakılmayacağından korkuyordu. Necm Sani Semerkant'ta iken Babür'ün bu çekincesini hissetmiş ve onu " *Emin ol ki Ubeydullah Han ve Timur Han'ı katlettikten sonra seni tüm*

²⁷ Emir Mahmud Hondmir, *Tarih-i Şah İsmail ve Şah Tahmasb-ı Safevî*, Neşr. Gulam Rıza Tabatabaî, Tahran 1370/1992, s. 146-147.

²⁸ *Alem-Ara-yı Şah İsmail*, s. 425; Hasan-ı Rumlu, *age*, s. 162; Mirza Haydar Duğlat, *age*, s. 434; Kadı Ahmed Tetevî-Asaf Han Kazvini, *age*, c. VI, s. 5518; Abdullatif Kazvini, *Lübbü't Tevarih*, Çev. "Safevi Tarihi" adı ile Hamidreza Mohemmednejad, Ankara, 2011, s.54; İskender Bey Münşi, *age*, c. I, s. 40; Şerefhan Bitlisi, *Şerefname*, c.2, s. 141.

²⁹ Hurşah b. Kubad el-Hüseyni, *Tarih-i Elçi-yi Nizamşah*, Neşr. Muhammed Rıza Nasirî-Koiçi Haneda, Tahran 1379/2001, s. 58.

JHS

35

History
StudiesVolume 6
Issue 4
July
2014

Türkistan'ın şahı ilan edeceğim" diyerek rahatlatmıştı.³⁰ Babür, yapılan Sünni katliamlarından dolayı Necm Sani'ye tepki duyarken Necm Sani, Babür'ün ihanet ettiğini düşünerek fethedilen yerlerin yeniden Babür'e bırakılmasına karşıydı. Bu yüzden Şah İsmail'e "*Babür akılsız biri defalarca Türkistan'ı ona verdiğimiz halde elinde tutamadı. Türkistan'ın padişahlığını Han Mirza'ya vereceğim*" demişti. Sonrasında Şah İsmail, Buhara ve Semerkant'ı Babür'e bırakmasını söyleyince "*Her kimi layık görürsem padişahlığı ona vereceğim*" cevabını vermiş, Şah İsmail de kararı kendisine bırakarak bu öneriyi kabul etmişti.³¹ Bu anlatılanlara göre Necm Sani'nin fethedilen toprakları tekrar Babür'e vermeyeceği anlaşılmaktadır. Ancak fetihlerde pek bir fonksiyonunun olmamasına rağmen Babür'ü yakınında tutması ve fethedilen yerleri kendisine vereceğini söylemesi kararını değiştirdiğinin göstergesi olabilir.

Fetihlerin tamamlanabilmesi için artık hedef Ubeydullah Han ve Timur Han'ın katledilmesiydi. Timur Han'ın Gecduvan kalesinde olduğunu öğrendikleri zaman orayı kuşatma altına aldılar. Ancak kuşatma uzun sürdü ve yiyecek sıkıntısı baş gösterdi. Babür bu şekilde kuşatmaya devam etmenin iyi olmayacağını ve erzak temini için Karşı kalesinde kış geçirmenin iyi olacağını söylemiş fakat Necm Sani tarafından bu öneri kabul edilmemiştir.³² Böylece kuşatmaya devam edilmiş ve öngörüldüğü üzere kışın gelmesiyle birlikte kıtlık yaşanmaya başlamıştır. Emir Necm'in aşırı israf yapması kıtlığın sebeplerinden biri olarak gösterilmektedir. Yazılana göre Emir Necm Sani'nin mutfağında her gün, tavuk, kaz dışında 100 koyun kesilirdi.³³ Necm Sani yiyecek sıkıntısına çözüm bulmak için Bayram Han ile birlikte Çağatay ve Kızılbaşlardan oluşan on iki bin askeri Kırgız Hanı'na gönderdi. Kırgız Han'ı yardım yapmayacağını bildirerek Bayram Han ile savaş girince hezimete uğradı ve esir alındı. Bunun üzerine Bayram Han, hanlarının serbest bırakılmasına karşılık Kırgızlardan fidye olarak erzak istedi. Kırgızlar anlaşmayı kabul ederek istenen erzakları hazırladılar. Bunu duyan Gecduvan hâkimi Timur Han, Kırgızlara haber yollayarak yemek vermemelerini zira 60 bin kişilik bir ordunun Ubeydullah Hanla birlikte Taşkent'te olduğunu ve ramazan bayramında saldırmak için beklediklerini söyledi. Kırgızlar bunun üzerine hazırlanan erzakları vermedi.³⁴ Erzaklar istenildiği gibi ulaşmayınca ordu iyice sıkıntıya girmişti.

Timur Han, Ubeydullah Han'a haber göndererek düşmanın durumundan bahsetti ve saldırmak için uygun bir fırsat olduğunu belirtti. Ubeydullah Han belirttiğimiz üzere o sırada Taşkent'te bulunuyordu ve saldırmak için uygun zamanı bekliyordu. Bu haber üzerine 60 bin kişilik bir ordu ile Necm Sani ve Babür'ün üzerine doğru yürüdü. Babür, Ubeydullah Han'ın geliş haberini alınca kaçmayı teklif etti ancak Necm Sani bunu kabul etmeyince ordusu ile birlikte kaçarak Şadıman kalesine gitti. Babür gibi savaşmayı reddeden bazı Kızılbaş komutanlara³⁵ rağmen Bayram Han savaşa taraftarıydı ve Necm Sani'ye uyarak çatışmaya girdi. Bayram Han savaş esnasına bir ok darbesi ile hayatını kaybedince komutasındaki askerler dağıldı. Sonuçta, Safevi ordusu yaklaşık 4 ay süren Gecduvan kuşatmasıyla ağır bir yenilgiye uğradı. Necm Sani ordunun yenildiğini görünce bizzat savaş girmiş ve atının ayağı

³⁰ *Alem-Ara-yı Şah İsmail*, s. 426-430.

³¹ *Alem-Ara-yı Şah İsmail*, s. 411-412.

³² Hasan-ı Rumlu, *age*, s. 163.

³³ Kadı Ahmed Tetevî-Asaf Han Kazvinî, *age*, c. VI, s. 5518.

³⁴ *Alem-Ara-yı Şah İsmail*, s. 434-435.

³⁵ Bu komutanlardan biri Dede Beg'dir. Şah İsmail daha sonra Zeynel Han'ı Herat'a göndermiş ve Özbeklerden kaçan Dede Beg'e kadın elbisesi ile başörtü giydirecek at üzerinde tüm ordugâhta gezdirmesini emretmiştir. Bkz. Kadı Ahmed Tetevî-Asaf Han Kazvinî, *Tarih-i Elfi*, c. VIII, s. 5524; İskender Bey Münşî, *age*, c.I, s. 41; Mirza Muhammed Tahir Vahid Kazvinî, *Tarih-i Cihan-Ara-yı Abbasi*, Neşr; Mir Muhammed Sadık, Tahran, 1383, s. 36

JHS
36

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

tökezleyince yakalanmıştı. Savaş sonrası Ubeydullah Han'ın yanına götürülen Emir Necm bizzat Ubeydullah Han tarafından öldürüldü.³⁶

Hondmir, savaş öncesinde Babür'ün yapmış olduğu Karşi kalesinde kışı geçirme ve toparlanma önerisinin Emir Necm tarafından kabul edildiğini yazar. Ertesi gün göç edecekleri zaman Özbek ordusu tarafından saldırıya uğradıklarını ve Babür'ün Şadıman Hisarına kaçarak canını kurtardığını belirtir.³⁷ Böylece Babür'ün savaşa katıldığı anlamı çıksa da kroniklerin çoğu Babür'ün savaştan kaçtığını yazmaktadır.

Babür bu savaştan sonra, Şah İsmail'in Horasan'ı yeniden ele geçirmesine rağmen, Safevilerle bir daha ittifak kurmamış ve onların yardımı ile yeniden Horasan'ı alabilecekken hiçbir teşebbüste bulunmamıştır. Bizce bunun iki sebebi olabilir. İlki; eğer savaştan kaçtıysa Şah İsmail'in tepkisinden çekinmiştir. İkincisi ve bizce daha mantıklı olanı ise Babür'ün Şah İsmail ile olan ittifakından utanç duyma ihtimalidir. Zira Babür, hatıratında kesintisiz birçok olaya yer verirken 1508'den 1519 yılına kadarki sürece hiç değinmemiştir. Yaklaşık 11 yıllık bu kayıp, duyduğu rahatsızlığı ve bir daha ittifaka girmediğinin kanıtı olabilir.

Sonuç

Yeni kurulan ve gelişmekte olan Safevi Devleti'nin akınları ve mezhebi faaliyetleri Osmanlı Devleti ile Özbek Hanlığını tehdit etmekteydi. Safevilerin Özbeklere karşı tehdit unsuru olması Babür ile Şah İsmail'i birbirine yakınlaştırarak birlikte hareket etmelerini sağlamıştı. Babür, Horasan üzerinde egemen olmayı çok istiyordu. Bu yüzden Şah İsmail'e bağlı olarak yaşamayı hatta Şii olmayı bile kabul ederek tepkileri göze almıştı. Şah İsmail'in Horasan hâkimiyetini Babür ile paylaşmasının sebebi ise muhtemelen halk tarafından sevilen birini başa getirdikten sonra kendi mezhebinin bu topraklarda daha hızlı yaygınlaşabileceği düşüncesi idi. Halkın Babür'ü sevdiği aşikârdı. Ancak Şiiliği Sünniliğe tercih etmesi ve Şah adına hutbe okutması hoşnutsuzluğa sebep oldu ve halkın gözünden düştü. Babür bu durumdan çok rahatsız idi. Bir an önce Kızılbaş kuvvetlerinden kurtularak eski mezhebine dönmeyi istemesi kuvvetle muhtemeldir. Ancak ne Şah İsmail'e ne de Özbeklere karşı koyabilecek gücü vardı. Zira Kızılbaşları apar topar memleketlerine gönderdikten sonra Özbeklerle yapılan savaşı kaybetmişti. Horasandan vazgeçme niyeti olmayan Babür, Şah İsmail'e yeniden mecbur oldu. İkinci ittifak işe yaramadı ve Safevi kuvvetleri Gecduvan'da ağır bir yenilgiye uğradı. Bu yenilgiye Babür'ün savaşa girmemesi ve Kızılbaşların açlıktan yorgun ve bitkin düşmesi etkili oldu.

Babür bu yenilgiden sonra, önce Şadıman kalesine gitmiş ardından Kunduz ve son olarak Hindi Kuş'u geçerek Kabil'e dönmüştür. Şah İsmail ise daha sonra bizzat sefere çıkarak Horasan'ı tekrar hâkimiyeti altına almıştı. Babür, Şah İsmail ile bundan sonra ittifak kurmamış olsa da Şah İsmail'in Özbekler üzerindeki hâkimiyeti onu rahatlatıyordu. Ancak Şah İsmail'in 1514 yılında Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim ile yaptığı Çaldıran savaşında yenilmesi Babür'ün Horasan üzerindeki tüm umutlarını bitirmişti. Şah İsmail bu savaştan sonra Horasan'ı kaybetmiş ve Çaldıran yenilgisinin üzüntüsü ile 1524'te vefat etmiştir. Babür ise artık Horasan'da tutunamayacağını anlamıştı. Zira yapmış olduğu bu ittifak ile halk arasındaki itibarını yitirmişti. Bundan sonra Hindistan'ın fethine yönelmiş ve 1526 yılında Delhi sultan'ı İbrahim Ludi'yi Panipat yakınlarındaki savaşta yenerek Babürlüler Devleti'ni kurmuştur.

³⁶ *Alem-Ara-yı Şah İsmail*, s. 435-440; el-Hüseynî, *age*, s. 59, Emir Mahmud Hondmir, *age*, s.150; Abbaskulu, *agm*, 75.

³⁷ Himameddin Hondmir, *age*, s. 528.

JHS

37

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

Kaynakça

- Abdullatif Kazvini, *Lübbü't Tevarih*, Çev. "Safevi Tarihi" adı ile Hamidreza Mohebbinejad, Ankara, 2011.
- AKA, İsmail, *Timur ve Devleti*, Ankara, 2000.
- Anonim, *Alem-Ara-yı Şah İsmail*, Neşr. Asgar Muntezir Sahib, Tahran 2005.
- BAYUR, Hikmet, *Hindistan Tarihi*, c. II, Ankara, 1987.
- BOUVAT, L. "Şeybani Han", *İslam Ansiklopedisi*, Meb, İstanbul, 1979, c. XI, s. 454-456.
- ÇINAR, Gülay Karadağ, "İki Büyük Türk Hakanı Şah İsmail ve Şeybani Han Arasındaki Söz Düellosu", *History Studies*, Volume 3/2, 2011, s. 75-87.
- Ebul Fazl Mübarek, *Ekbername Tarih-i Gurkaniyan-ı Hind*, Neşr. Gulam Rıza Tabatabaî Mecc, Tahran, 1385, c. I
- Emir Mahmud Hondmir, *Tarih-i Şah İsmail ve Şah Tahmasb-ı Safevî*, Neşr. Gulam Rıza Tabatabaî, Tahran 1370/1992.
- Emir Sadreddin İbrahim Emîni Herevî, *Fütühat-ı Şahi*, Neşr. Mehmet Rıza Nasırı, Tahran, 1383/2004.
- GAFFARÎ FERD, Abbaskulu, "Revabet-i Şah İsmail-i Evvel Safevi ba Zahireddin Muhammed Babür", *Mecelle-i Tarih-i Revabet-i Harici*, sayı: 37, 1387, s. 69-77
- Gazi Zahirüddin Babur, *Vekayi-Babur'un Hâtıratı*, Çev. Reşit Rahmeti Arat, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, c. I-II
- Gıyaseddin b. Himameddin Hondmir, *Tarih-i Habibü's-Siyer ve fî Ahbar-ı Efrad-ı Beşer*, Neşr. Celaeddin Humaî, -Dr. Muhammed Debirsiyakî, c.IV, Tahran 2001.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, "Kızıl-baş", *İslam Ansiklopedisi*, MEB, İstanbul, 1993, c. VI, s. 789-795
- Hasan-ı Rumlu, *Ahsenüt Tevarih (Şah İsmail tarihi)*, Çev. Cevat Cevan, Ankara, 2004.
- Mehmed Yusuf Vale İsfehani, *Holdberin*, Neşr. Mir Haşim Muhaddes, Tahran, 1372.
- Hurşah b. Kubad el-Hüseynî, *Tarih-i Elçi-yi Nizamşah*, Neşr. Muhammed Rıza Nasırî-Koîçi Haneda, Tahran 1379/2001.
- İskender Bey Münşî, *Tarih-i Alem-Ara-yı Abbasi*, Neşr. İrec Afşar, Tahran, 1387, c. I.
- İSLAM, Riyazul, *İndo-Persian Relations*, Tahran, 1970.
- Kadı Ahmed Tetevî-Asaf Han Kazvinî, *Tarih-i Elfi*, Neşr. Gulam Rıza Tabatabaî Mecc, Tahran 1381/2003, c. VI-VIII
- Mirza Bey Cünabadi, *Ravzatü's-Safeviye*, Neşr. Gulam Rıza Tabatabaî Mecc, Tahran 1378/2000.
- Mirza Haydar Duğlat, *Tarih-i Reşidi*, Çev. Osman Karatay, İstanbul, 2006.
- Mirza Muhammed Tahir Vahid Kazvinî, *Tarih-i Cihan-Ara-yı Abbasi*, Neşr. Mir Muhammed Sadık, Tahran, 1383.
- POOLE, Stanley Lane, *The Coins of The Moghul Emperors of Hindustan in The British Museum*, London, 1892.

JHS
38

**History
Studies**

Volume 6
Issue 4
July
2014

SÜMER, Faruk, *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara, 1999.

Şerefhân Bitlisî, *Şerefname*, Çev. Osman Aslanoğlu, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2011, c. 2.

WILLIAMS, Rushbrook, *An Empire Builder of The Sixteenth Century*, 1890.

JHS
39

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014